

Finanční gramotnost v Česku

Kamila Fialová a Martina Mysíková

Sociologický ústav AV ČR

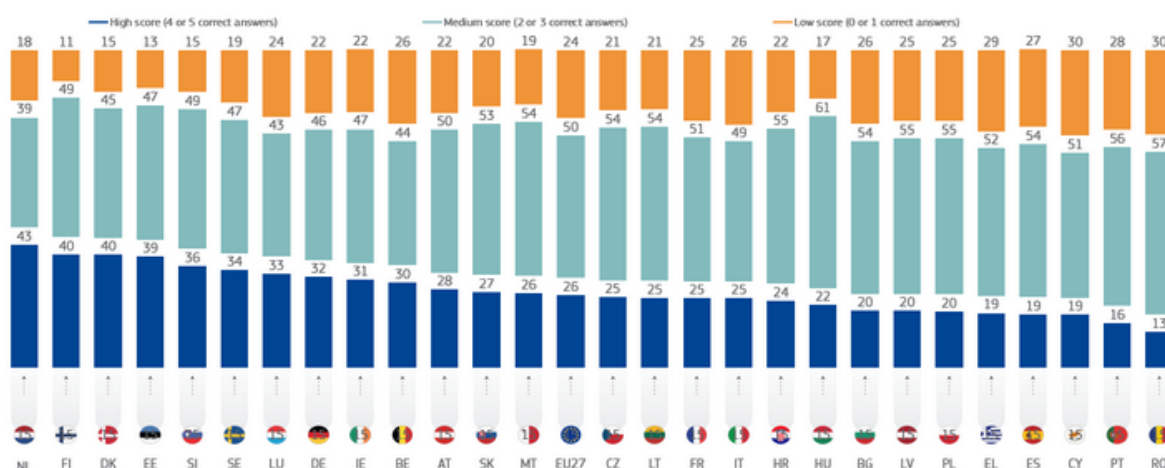
Výzkumná zpráva pro Českou spořitelnu, a.s.¹

3.5.2024

Mezinárodní srovnání

V porovnání úrovně finančních znalostí, které provedl Eurobarometr v roce 2023, se Česko zařadilo k průměru EU. Pouze čtvrtina respondentů odpověděla správně alespoň na čtyři z pěti otázek týkajících se finančních znalostí (Graf 1). O něco více než polovina odpověděla správně pouze na dvě nebo tři otázky a pro další zhruba pětinu byly otázky obzvláště náročné - buď nedokázali správně odpovědět na žádnou otázku, nebo dokázali odpovědět pouze na jednu z pěti. Nejlepších výsledků dosáhli obyvatelé Nizozemska, Finska, Dánska a Estonska, kde mají přibližně čtyři z deseti respondentů vysokou úroveň finančních znalostí. Na opačnou stranu žebříčku se pak dostalo Rumunsko, Portugalsko, Kypr, Španělsko a Řecko, ve kterých měla vysokou úroveň finančních znalostí méně než pětina respondentů.

Graf 1. Skóre finančních znalostí (počet správně zodpovězených otázek), 2023

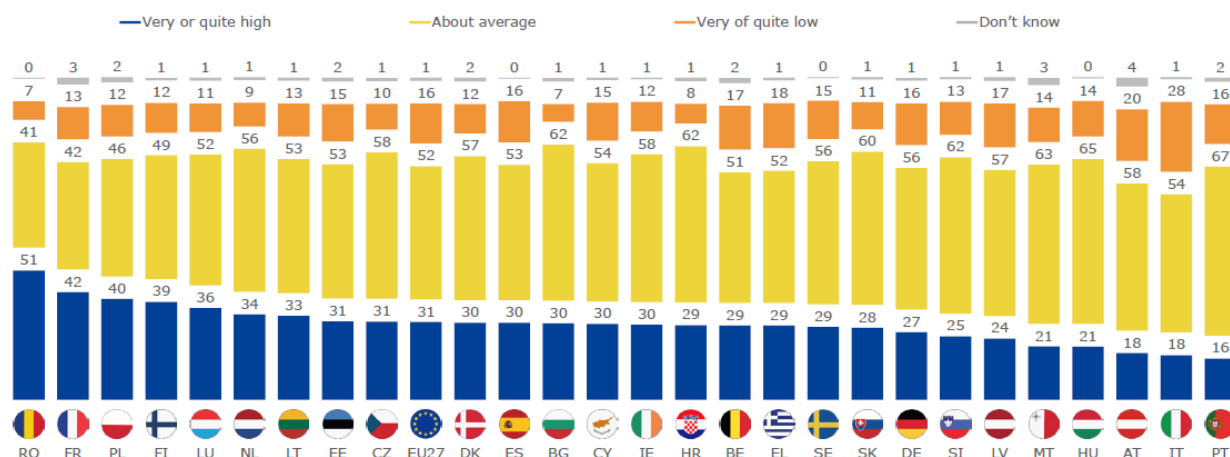

Zdroj: Eurobarometr: Monitoring financial literacy levels

¹ Zpráva vznikla na základě Memoranda o spolupráci mezi Sociologickým ústavem AV ČR, v.v.i. a Českou spořitelnu, a.s., ze dne 25.10.2022.

Průzkum Eurobarometru také sledoval sebehodnocení finančních znalostí, ve kterém se Česko opět zařadilo poblíž evropského průměru: zhruba tři respondenti z deseti hodnotili ve srovnání s ostatními Čechy své celkové znalosti o finančních záležitostech jako vysoké nebo velmi vysoké (Graf 2). Desetina je naopak hodnotila jako nízké nebo velmi nízké, což je méně než v evropském průměru (16%).

Graf 2. Odpovědi na otázku „Jak hodnotíte své celkové znalosti o finančních záležitostech ve srovnání s ostatními dospělými ve Vaší zemi?“ (%), 2023

Zdroj: Eurobarometr: Monitoring financial literacy levels

Ve srovnání obou oblastí vycházejí Češi spíše jako realisté v hodnocení svých finančních znalostí – ne u všech evropských zemí se totiž subjektivní a objektivní pohledy překrývají. Například Rumuni z více než poloviny hodnotí své znalosti jako vysoké, přitom v objektivním hodnocení stojí na konci evropského žebříčku, podobně jsou na tom i Poláci.

České šetření IPSOS

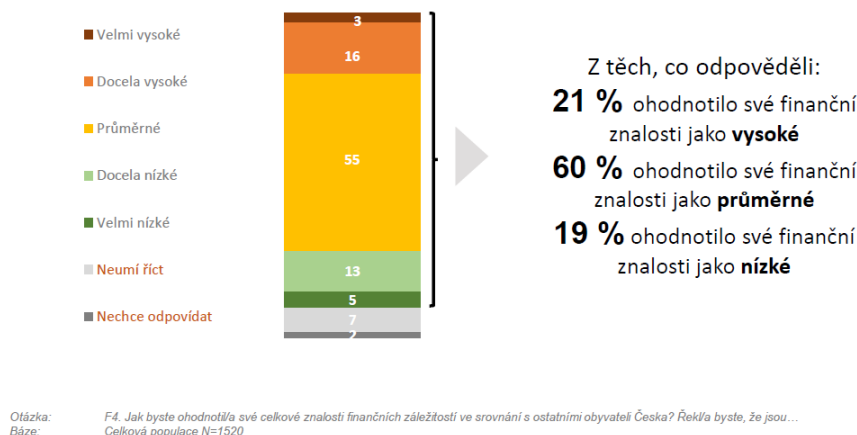
K posouzení finanční gramotnosti ve výběrovém šetření IPSOS byly respondentům položeny tři otázky týkající se základních pojmů z ekonomie a financí, vyjádřených v kontextu každodenních transakcí, jako je význam úrokové sazby, jednoduchý vztah mezi úrokovou sazbou a inflací a smysl diverzifikace rizik. Dále byli respondenti vyzváni, aby sami ohodnotili své celkové znalosti finančních záležitostí ve srovnání s ostatními obyvateli Česka.

Data IPSOS z roku 2024 se s předchozím šetřením Eurobarometru v Česku do jisté míry shodují. Podíl respondentů, kteří své finanční znalosti hodnotí průměrně, byl obdobný, dosahoval 60 % (Graf 3). Naopak však tato data ukazují na nižší podíl těch, kteří jsou ve svém hodnocení sebevědomí a hodnotí své znalosti jako relativně vysoké – v roce 2024 to je 21 % respondentů, zároveň podíl Čechů s nižším finančním sebevědomím dosahuje 19 %.

Graf 3. Deklarovaná finanční gramotnost v Česku

DEKLAROVANÁ FINANČNÍ GRAMOTNOST

Své znalosti finančních záležitostí hodnotí jako vysoké 21 % Čechů, naopak 19 % lidí považuje své znalosti za nízké.

Zdroj: IPSOS, vlastní výpočty

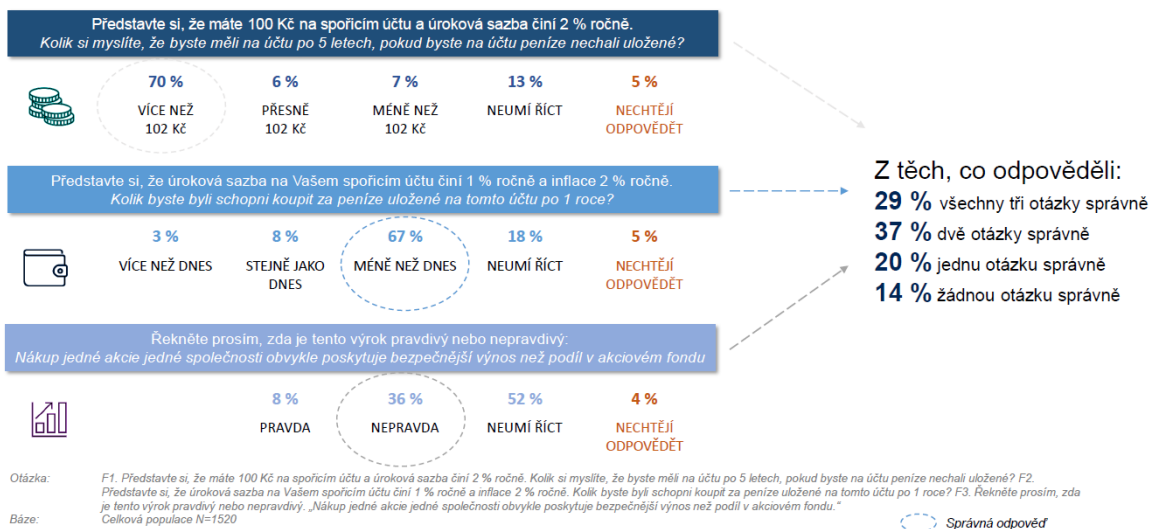
Pokud se od sebehodnocení prostřednictvím vlastního prohlášení respondentů posuneme k tomu, jak byli schopni reálně odpovědět na trojici otázek, ukazuje se, že téměř třetina respondentů (29 %) dokázala zodpovědět správně všechny tři otázky a tedy lze říci, že měli vysokou úroveň finanční gramotnosti. Více než každý desátý Čech (14 %) však nedovedl zodpovědět správně ani jednu z tří položených otázek, pětina dovedla zodpovědět jen jednu z nich. Lze tedy říci, že tato třetina respondentů má velmi nízkou úroveň finanční gramotnosti.

Graf 3 Odvozená finanční gramotnost v Česku

ODVOZENÁ FINANČNÍ GRAMOTNOST

29 % Čechů odpovědělo správně na všechny tři základní finanční otázky.

Nejtěžší pro ně bylo posouzení rizikovosti investice do akcií a fondů.

Zdroj: IPSOS, vlastní výpočty

Zhruba 70 % respondentů dovedlo správně odpovědět na otázky ohledně úrokové sazby a jejího vztahu k inflaci (Graf 4), nicméně ani to není úplně příznivý výsledek, pokud vezmeme v potaz, že otázky byly poměrně jednoduché a nevyžadovaly žádný přesný výpočet. Největší potíže respondentům činila otázka ohledně diverzifikace rizik, kterou dovedla správně odpovědět jen o něco více než třetina Čechů.

Hlubší analýza

Hlubší analýza deklarováných odpovědí respondentů ohledně jejich finančních znalostí odhalila, že muži, mladí lidé do 30 let a ti s vysokoškolským vzděláním hodnotí své finanční znalosti obecně výše. Čím vyšší příjem (na člena) domácnosti, tím vyšší sebehodnocení finančních znalostí. Naopak, lidé žijící v nájmu obecně hodnotí své finanční znalosti hůře ve srovnání s lidmi ve vlastním bydlení.

V hodnocení počtu správně vyplněných otázek týkajících se finančních znalostí se také ukazuje, že vyššího skóre obecně dosahují muži, lidé nejen s vysokoškolským, ale i se středoškolským vzděláním s maturitou, a také lidé, kteří mají hypotéku na svůj byt či dům. Naopak nájemci mají reálně nižší skóre finančních znalostí. Příjem domácnosti zde má stejný vliv jako u sebehodnocení finančních znalostí – s vyšším příjmem roste schopnost správně odpovědět na větší počet otázek a tedy finanční gramotnost. Složení domácností, jejich ekonomická aktivita, či velikost bydliště s finanční gramotností významně nesouvisí.

Je patrné, že finanční gramotnost roste s vyšším vzděláním a vyšším příjmem, což je poměrně očekávatelný výsledek. Nižší finanční gramotnost žen můžeme chápat v kontextu výrazných genderových rozdílů přetrvávajících v Česku - v indexu rovnosti žen a mužů (Gender Equality Index) se Česko v roce 2023 umístilo na 25. místě mezi zeměmi EU. Podle tohoto indexu je nejhůře hodnocenou oblastí doména „moc“, zahrnující podíl žen na ekonomickém a sociálním rozhodování, kde patří mezi nejhůře hodnocené země EU. Zjištění, že muži častěji nejen deklarují větší přehled ve finančních záležitostech, ale i odpovídají správně na položené otázky, potvrzují tyto nerovnosti a naznačují prostor pro zlepšování v této oblasti.

Naše výsledky dále také ukazují, že lidé s hypotékou jsou obecně více finančně gramotní. Větší přehled ve finančních záležitostech je v podstatě podmínkou i důsledkem toho, že si lidé hypotéku mohou dovolit.